

DERS KİTAPLARI VE KAZAİ MÜRAKABE (*)

Umumî mekteplerde okutulacak kitapların intihabı, idarî mürakabeden sonra, Devlet Şûrasının kazaî mürakabesine tâbidir. İdarî mürakabe, hem pedagojik, hem de mevzuata uygunluk bakımından icra edilebilirken, Devlet Şûrasının mürakabesi yalnız mevzuata uygunluk bakımından icra olunabilir. Devlet Şûrasının rolü, faal idarenin kanuna uyup uymadığını tetkiktir: İdarenin teknik muamelelerine karışmak ona ait değildir. Böylece, bir kitabın pedagojik kıymetini takdir edemez. Buna mukabil bir kitabın umumî tedrisatın temeli olan hukukî prensiplere uygun olup olmadığını incelemek salâhiyetini haizdir. Ezcümle bir kitabın bitaraflik prensibine mugayir olup olmadığı hususunda bir karar vermek mevkiinde bulunabilir. (Conseil d'Etat, 20 Janv. 1911, avec les conclusions de Mr. Pichat, Lebon Recueil p. 69: 14 Janv. 1916 avec les conclusions de Mr. Corneille, Revue du Droit public, 1916 p. 53).

Mevzuata aykırı bir meseleden şikâyet etmek için Devlet Şûrasına müracaat yolu iptal davası ikamesi yoludur. Bu davanın açılması, alâkalı bir şahsın, idarî bir makam tarafından verilen icraî bir kararın iptalini istemesine bağlıdır.

İki noktanın tetkiki lâzımdır :

- 1 — Menfaati olan alâkalı şahıslar kimlerdir?
- 2 — İptali istenebilecek icraî kararlar hangileridir?

A — Dava edebilmek için menfaat — İçtihat, «salâhiyet tecavüzü» yoluyla iptal davası ikame edebilmek için davacının şahsî bir menfaati bulunmasını elzem addediyor. Fena bir kitabı umumî mekteplerde okutulması veya iyi bir kitabın okutulmasının reddedilmiş olması dolayısıyla kimin şikâyet etmekte menfaati vardır?

(*) Bulletin Bimestriel de l'union national des membres de l'Enseignement public. No. 17, Decembre 1928 de neşredilmiş bir etüddür. Etüdü, idarî mürakabeye ait kısmı bulletin'in 12nci ve 15 inci sayılarında neşredilmiştir.

Bir çok defa, bu dava hakkı, çocuklarının okudukları kitaplar dolayısıyla, aile babaları tarafından kullanılmıştır. Devlet Şûrası dava edebilmek için bunların kâfi menfaatleri bulunduğunu teslim etmiştir. (Arrêts du 20 Janv. 1911, 17 Janv. 1916, 14 Janv. 1916).

Bizce, öğretmenlerin de bu nevi müracaatlarının kabul edilebileceği şüphe götürmez. Bazı kimselerce bunlarda şahsî bir menfaat bulunduğu şüphelidir. Fakat, Devlet Şûrasının, şahsî menfaat telâkkisini gittikçe genişletmeye mütemayil bulunduğu bilinmelidir. Çok defa, memurların mensup oldukları servisin menfaatine uygun olmıyan kararlar aleyhine açtıkları davayı kabul ettiği görülmüştür. Her memur, bulunduğu servisin iyi işlemesiyle alâkalıdır. Böylece 14 Haziran 1912 tarihli bir kararla, lise profesörlerinin bakaloryadan muafiyet tanıyan bir kararname aleyhine dava ikame etmiye hakları olduğunu teslim etmiştir: Çünkü profesörlüğü vazifesine talebeleri bakaloryaya hazırlamak mükellefiyeti dahildir. (Lebon, Recueil 1912, p. 672). Bunun gibi, mektep kitaplarının kanuna uygun bir tarzda intihap edilmesinde her öğretmenin alâkası, menfaati vardır; çünkü ilk tedrisat servisinin iyi işlemesi bunu icabettiriyor.

Münferit bir öğretmene tanılan hak, bir öğretmenler cemiyetine de tanılır. Devlet Şûrası İçtihadı, kollektif menfaatin mevzuu-bahis olduğu bir mesele dolayısıyla, yalnız münferit şahısların değil, fakat bu fertlerin teşkil ettikleri cemiyetlerin de dava hakları olduğunu çoktanberi kabul etmiştir. Bütün öğretmenler, ilk tahsil servisinin iyi işlemesiyle alâkadar olduklarından, öğretmenler cemiyeti de servisin menfaatlarına aykırı bir yolsuz tasarruf aleyhine dava ikame edebilir.

Böylece biz, bir öğretmen veya öğretmenler cemiyeti tarafından, ders kitabı intihabı hususunda verilen bir karar aleyhine ikame edilen davayı Devlet Şûrasının müsaît karşılayacağı fikrindedeyiz.

Fakat bir kitabın reddi yahut kabulünün elde edilmesi bahis mevzuu olmasına göre bir tefrik yapmak lâzımdır.

a) Vekil tarafından, daimî seksiyonun mütalâası alınarak, verilen men'i kararı bütün ülkede hüküm ifade eder. Bunun için, hangi mektebe bağlı bulunursa bulunsun, her öğretmen ve faaliyet mıntakası neresi olursa olsun, her öğretmenler cemiyeti» bu men'in kaldırılması için vekile müracaat edebilir ve bunun reddi takdirinde, kararın aleyhine Devlet Şûrasına müracaat edebilir.

b) Bir kitabın vilâyet listesine kaydedilmesi bahis mevzuu

olduğu zaman mesele değişir. Kayıt edilme talebinin reddolunması yalnız o vilâyet öğretmenlerini alâkadar eder. Dava etmiye yalnız onlar salâhiyetlidirler. Faaliyetini o vilâyette icra eden, meselâ orada teşkilâtlı bir şubesi bulunan, bir cemiyetin de müracaat hakkını kabul ediyoruz.

B — Davaya Mevzu olabilecek kararlar — Dava hakkını haiz olan alâkadarları gördük. Şimdi aleyhlerine dava ikame olunabilecek kararları araştıralım:

Burada iki vaziyeti ayırmalıyız :

1 — Usulsüz olarak vilâyet listesine kaydedilen bir kitabın men edilmesini isteyen alâkadarın, bu talebini reddeden vekilin kararı aleyhine dava ikame etmesi vaziyeti.

2 — Bir kitabın vilâyet listesine ithalini isteyen alâkadar, mezkûr kitabı usulsüz olarak listeden çıkaran vekilin kararına karşı müracaat etmesi vaziyeti.

1 — Bir vilâyet listesine usulsüz olarak kaydedilen bir kitabın listeden çıkarılmasını temin için takip edilecek usul, Devlet Şûrası tarafından tesbit olunmuştur. (Arrêts Porteret, 20 Janv. 1911, Lebon p. 69).

Alâkadar, vilâyet komisyonunun tekliflerini tasdik eden rektörün kararı aleyhine Devlet Şûrasına müracaat edemez. İptal davasından evvel, kitabın men'i için vekile müracaat etmelidir. Vekilden, 27 Şubat 1880 tarihli kanunun 4 üncü maddesi hükmü mucibince daimî seksiyonun mütalâasını alarak mekteplerden kitabın men'edilmesini istida ile talep edebilir.

Bu talep, kanunun ihlâline, hassaten mekteplerde bitaraflığın ihlâline müstenit olacaktır. Alâkadar, kitaptan şikâyetlerini teferiüatiyle zikretmelidir: Çünkü bir karar verebilmesi için idareye lüzumlu tafsilâtı bildirmelidir. Bilhassa, kitaptan vicdan hürriyetini ihlâl eden parçalar zikredilmelidir.

Sarahaten tayin edilmiş olan bu şikâyet sebeplerini nazarı dikkate almıyan vekilin kararı aleyhine Devlet Şûrasına müracaat olunabilir. Böylelikle, alâkadar, vekilin sarîh red kararı aleyhine dava ikame edilebilir. Vekil 4 ay zarfında bir cevap vermemişse, zımnî red kararı aleyhine de müracaat edilebilir.

Alâkadar, müracaatında vekile bahis mevzuu ettiği şikâyet sebeplerini tekrarlar. Devlet Şûrası, bunları tetkik salâhiyetini haizdir. Böylece şikâyet edilen kitabın karakterini takdir eder. Kitabın muhtevasının kanuna aykırı olduğu, meselâ din hürriyetini ihlâl ettiği neticesine varırsa, men talebini reddeden vekilin kara-

rını iptal eder. Devlet Şûrasının bu hususta kararı vardır. (Yukarıda zikri geçen kararlar).

2 — Şimdi diğer şıkka gelelim: Alâkadar, bir kitabı usulsüz olarak vilâyet listesinden çıkaran idarenin kararına karşı şikâyette bulunuyor. Bu vaziyette iptali istenilen karar ya vilâyet komisyonunun talebini tasdik eden rektörden, yahut rektörün müracaatı üzerine daimî seksiyonun mütalâasını alarak hüküm veren vekilden sadır olmuştur.

Bu bazan, bir öğretmen tarafından, nahiye konferansında kaydı teklif edilen bir kitabın ilâvesini reddeden karardır; bazan da, evvelki sene kaydedilmiş bir kitabın listeden çıkarılması kararıdır. Bu gibi kararlar aleyhine dava ikame edilmesi birinci şıktan daha müşküldür. Çünkü bir kitabın listeden çıkarılması hususunda idarenin takdir hakkı vardır. Fakat, bazı hallerde müracaatın müsbet netice vermesi mümkündür.

a) Alâkadar, 21 Şubat 1914 tarihli kararnamenin istilzam ettirdiği şekillerin ihlâlini ileri sürüyor. Meselâ evvelki senenin listesi üzerinde yapılan teklifin kâfi derecede mucip sebebi bulunmadığı, yahut vekil, rektörün müracaatı üzerine daimî seksiyonun reyini almadan karar vermiş olması keyfiyetleri gibi.

b) Alâkadarın, salâhiyetin saptırıldığını ileri sürebileceği de düşünülebilir. Verilen kararın, servisin menfaatiyle alâkası bulunmayan bir sâike istinat ettiğini isbat ediyor. Devlet Şûrasına hakikî saikin ne olduğunun isbatı müşkül olacaktır. Fakat bazan bu sâik, nahiye konferansında tesbit edilmiş olan ihraç talebini destekleyen mucip sebepli raporun mütalâasından anlaşılır. Meselâ rapor, listeden çıkarma talebinin siyasî sebeplere müstenit olduğunu tevsik eder. Umumî mekteplerde servisin menfaati hiç bir fırka doktrininin revaç bulmasına bağlı değildir; bilâkis çocuklara, kanuna uygun olarak, vatani vazifelerin öğretilmesini istilzam ettirir.

Auguste Dumas

Aix Hukuk Fakültesinde Profesör

Tercüme eden :

Asistan Mahmut R. Belik